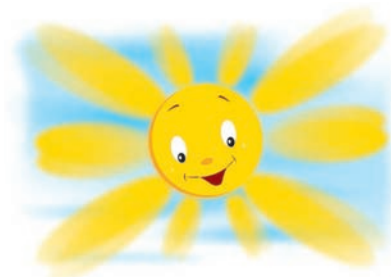

ЧАСЦІНЫ МОВЫ

74. Прачытайце словы. Паспрабуйце растлумачыць іх значэнне з апорай на малюнкi.

Сонейка, хмара, яркае, схавалася, за, выглянула, з-за, вялікая.

схавалася **за** хмару

выглянула **з-за** хмары

Размяркуйце словы ў тры слупкі:

словы — назвы
прадметаў

словы — назвы
прымет прадметаў

...

...

словы — назвы
дзеянняў прадметаў

...

На якія пытанні адказваюць словы кожнай групы?
Якія словы з практыкавання не называюць прадметаў, прымет і дзеянняў? Як яны называюцца?

75. Са слоў кожнай групы паспрабуйце скласці сказы. Якія словы нельга аб'яднаць у сказ? Якім словам трэба дапоўніць словы другой групы, каб атрымаўся сказ?

1. Дзяўчынкі, прыгожую, спяваюць, песню.
2. Хлопчыкі, валејбол, гуляюць.
3. На, пад, перад, за, між.

Запішыце сказы і разбярыце іх па членах сказа. Якімі членамі сказа з'яўляюцца словы — назвы прадметаў, прымет, дзеянняў?

Словы ў мове падзяляюцца на вялікія групы — **часціны мовы**. Кожная часціна мовы мае сваё значэнне, адказвае на свае пытанні, мае свае прыметы, выконвае сваю ролю ў сказе. Назоўнік, прыметнік, дзеяслоў, прыназоўнік — гэта часціны мовы.

76. Разгледзьце схему «Часціны мовы» на форзацы 1. Вусна дапоўніце сказы патрэбнымі словамі.

Словы, якія абазначаюць прадметы, — гэта ... .

Словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, — гэта ... .

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў, — гэта ... .

77. Прачытайце. Што аб'ядноўвае словы ў кожнай групе?

1. Сіні, сінь, сінець.
2. Падабрэць, добры, дабрыня.
3. Белізна, белы, пабяліць.
4. Выхад, хадзіць, хадавы.

Падзяліце словы на тры групы па іншай прымеце, якая адпавядае тэме ўрока. Запішыце іх у тры слупкі. Назавіце прымету, якая аб'ядноўвае словы ў кожным слупку.

78. Прачытайце. З кім параўноўвае паэт вясну ў вершы? Пра якія «фотаздымкі лесу» ён гаворыць?

Вясна

Блакiт нябёсаў
i блакiт пралесак.
Рудое сонца
мiж бяроз брыдзе.
Вясна зрабiла
фотаздымкi лесу
i картачкi пакiнула вадзе.
М. Башлакоў.

Спішыце. Па пытаннях вызначце сувязь слоў у другім сказе. Якімі членамі сказа з'яўляюцца словы — назвы прадметаў, прымет, дзеянняў?

Рм Уявіце сябе фотакарэспандэнтамі. Што б вы сфатаграфавалі на вуліцы вясной?

79. Прачытайце тэкст. Калі фотаздымкі становяцца творамі мастацтва?

Фатаграфія — малюнак святлом. Промні святла праходзяць праз аб'екты і ўтвараюць карцінку. На першы погляд, фатаграфія — звычайнае адлюстраванне чалавека і навакольнага свету. Аднак калі **фатографу** ўдаецца ўра́зіць, усхваляваць гледача, тады яго **фотаздымкі становяцца творамі мастацтва.** (*Па матэрыялах часопіса «Вясёлка».*)

Спішыце сказы з выдзеленымі словамі. Знайдзіце і падкрэсліце сказ, у якім усе словы называюць прадметы.

❖ Якія з выдзеленых слоў называюць прадметы, а якія — дзеянні прадметаў?

Назоўнік

80. Вусна дапоўніце сказы тэксту патрэбнымі словамі. Што абазначаюць гэтыя словы? На якія пытанні адказваюць?

Прыгравае веснавое ... . сядзіць у гамаку і чытае казкі. Раптам на яе сукенку садзіцца прыгожы ... . уяўляе яго казачным эльфам.

... матылька злёгка дрыжаць. Здаецца, быццам гэты ... кліча Насцю ў незвычайнае падарожжа.

Словы для даведкі: сонейка, Насця, матылёк, дзяўчынка, крыльцы, прыгажун.

Словы, якія абазначаюць прадметы і адказваюць на пытанні **х т о?** або **ш т о?**, — гэта **назоўнікі**.

Успомніце

Якія назоўнікі адказваюць на пытанне **х т о?**, а якія — на пытанне **ш т о?**

81. Прачытайце верш. Што можа нагадаць хмара чалавеку з багатай фантазіяй? Чаму верш мае такую назву?

Ператварэнні

Да каго падобна хмара?
Да слана і ягуара.
Да мядзвездзя і янота,
да слана і бегемота.
Да сабакі, кракадзіла,
да вялікай да гарылы.
А яшчэ яна — як дом,
дзе жыве дзядуля Гром.
З. Марозай.

Размяркуйце выдзеленыя словы на дзве групы. Выпішыце спачатку назоўнікі, якія адказваюць на пытанне **х т о?**, а пасля — назоўнікі, якія адказваюць на пытанне **ш т о?**

Узор. **Х т о?** *Слон, ...*
Ш т о? *Ператварэнне, ...*

Рм Пра што вы любіце пафантазіраваць у вольны час?

Творчая хвілінка _____

Людзі якіх прафесій выкарыстоўваюць фантазію?

Гаварыце правільна!

Падобны **на** тату, падобны **да** таты.

Падобная **на** маму, падобная **да** мамы.

82. З асобных слоў складзіце сказы. Запішыце адзін сказ на выбар. Па пытаннях вызначце сувязь слоў у гэтым сказе.

Пісьменнікі, незвычайныя, прыдумваюць, сюжэты, для, кніг.

Кампазітары, цудоўныя, ствараюць, мелодыі.

А **сюжэт** — асноўныя падзеі мастацкага твора

Якімі членамі сказа з'яўляюцца назоўнікі?

Назоўнік у сказе часцей бывае дзейнікам
або даданым членам сказа:

каго?

Дзеці малююць фантастычных жывёл.

83. Прачытайце верш. Які народны інструмент лічыцца сімвалам беларускай музычнай культуры?

Цымбалы

Без цымбалаў немагчыма
ўявіць зямлю — Айчыну,
бо і ў радасці, і ў скрусе
любяць іх на Беларусі:
пад цымбалы,
пад цымбалы
тут Лявоніха скакала!
А цяпер пад тыя ж гукі
скачуць праўнукі і ўнукі.
А. Пісьмянкоў.

А у скрусе, скруха — смутак, журба

Як паэт называе Беларусь у вершы? Падбярыце і запішыце сінонімы да слова *Айчына*. Якой часцінай мовы яны з'яўляюцца?

Якія супрацьлеглыя па сэнсе назоўнікі выкарыстоўвае аўтар? Для чаго?

Выпішыце аднакаранёвыя назоўнікі. Разбярыце іх па саставе.

84. Прачытайце прыказку. Чаму так гавораць?

Далёкая старонка без ветру сушыць.

Вусна вызначце сувязь слоў у сказе.

Назавіце ў сказе прыназоўнік. Да якога назоўніка ён адносіцца? Якім членам сказа з'яўляецца гэты назоўнік?

85. Утварыце аднакаранёвыя назоўнікі па ўзоры.

рака — *рэчка*

воблака — ...

хмара — ...

праўда — *няпраўда*

удача — ...

воля — ...

мяжа — *узмежак*

гара — ...

лес — ...

званіць — *звон*

хадзіць — ...

лазіць — ...

Са слоўнікавым словам і аднакаранёвым да яго складзіце і запішыце сказы.

86. Спішыце і запомніце народныя прыкметы. Якія слоўнікавыя словы сустрэліся ў іх?

Фіялетаваыя воблакі — да дажджу і цяпла.

Пры захадзе сонца перыстыя воблакі — да перамены надвор'я.

Калі воблакі ў небе выцягваюцца, то надвор'е будзе ветранае.

Падкрэсліце ў сказах назоўнікі.

❖ Знайдзіце формы аднаго і таго ж назоўніка. Абзначце ў іх канчаткі.